

Posouzení rigorózní práce Mgr. Teodory Chvalové

Přechod pozůstalosti na dědice

Rigorózní práce v předložené práci podává hluboký analytický pohled na současnou právní úpravu dědického práva, a to konkrétně na tu jeho část, která pojednává o přechodu pozůstalosti na dědice.

Její výzkum dobře odhaluje složitost hmotněprávní i procesněprávní úpravy dědického práva, jak ji obsahuje jak účinný občanský zákoník, tak i zákon o zvláštních řízení soudních (zák. č. 292/2013 Sb.). Nové, resp. znovu obnovené instituty, které občanský zákoník upravuje, vyvolávají v právní teorii i praxi řadu otázek, které jen výjimečně vyznívají v obecně souhlasně přijímaný právní závěr. Autorka správně zvolila téma přechodu pozůstalosti na dědice, které je vlastně hlavním smyslem dědického práva, tj. určení okruhu osob, kterým dědictví připadne.

Vzhledem k současnému ekonomickému stavu společnosti pozůstalost tvoří mnohdy již vysoké majetkové hodnoty, o jejichž získání může usilovat více dědiců, kteří se neváhají o dědické právo sporovat (k tomu srov. výklad autorky zejména na s. s.77n.). Rigorózní práce správně vychází z klasického díla Tilschova, který mezi zásadami dědického práva uvádí na prvním místě princip zachování hodnot. Vzhledem k tomu, že i dědické právo musí respektovat jak sociálně ekonomický, tak i demografický vývoj společnosti, lze zaznamenat evropský trend, který snižuje výši povinného dílu potomkům zůstavitele, zvláště pak potomkům zletilým. Sociologické výzkumy vypovídají o tom, že s prodlužujícím se věkem průměrného dožití nemá nabytí dědictví pro potomky zůstavitele již takový význam jako kdysi (statistiky ukazují, že potomci nabývají majetek po smrti svých předcích až ve zralém věku, kdy jsou sami ještě ekonomicky činní, zatímco v minulých dobách nabytí dědictví po předcích bylo téměř nutným předpokladem pro zahájení rodinného či profesního života).

Právní praxe signalizuje problémy nejen při určení předpokladů dědění (dědické tituly, dědická nezpůsobilost, vydědění), ale zejména při rozdělení pozůstalosti (§ 1694n). Právě v této části dědického práva může dojít (a často dochází) ke střetu vůle zůstavitele, který učinil pořizování pro případ smrti s reálnými zájmy právních nástupců. Proto je nutné se zamýšlet nad otázkou, kterou akcentuje platná právní úprava, zda autonomie vůle zůstavitele musí být při rozdělení pozůstalosti jednoznačně respektována.

Sama systematika občanského zákoníku je z pohledu rozdělení pozůstalosti (§ 1694n. o.z.) pro neoborníka jen obtížně srozumitelná. Nepřímo o tom svědčí i komentářové uspořádání výkladu M. Šešiny, který výklad o rozdělení pozůstalosti uvozuje přehledným a obecným výkladem § 1697 a teprve poté se vrací zpět k výkladu § 1694 (nakl. Wolters Kluwer 2014, sv. IV, s. 534).

Autorka v práci důkladně rozebírá i institut soupisu pozůstalosti a k důsledkům jeho (ne)provedení se opakovaně vrací. Provedení soupisu pozůstalosti nabývá v současné úpravě mimořádné důležitosti ohledně dluhů postihujících dědice. Účinná právní úprava představuje odklon od předchozí právní úpravy, a může být ve svých dopadech pro dědice velmi zatěžující (jen poznamenávám, že quebecký občanský zákoník, který představuje silný inspirační zdroj pro naši právní úpravu, omezil odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele právě jen na majetek dědictvím získaný, tj. zvolil přístup zcela opačný než účinný občanský zákoník).

Autorka přistoupila k důkladnému rozboru nelehkého tématu výborně teoreticky připravena s velmi dobrou znalostí literatury, a to i zahraniční (citační aparát vykazuje 184 položek). Dokonale zná soudní i notářskou praxi (srov. např. její vymezení pojmu pozůstalosti ve světle aktuální judikatury Nejvyššího soudu). Neomezila se jen na pohled hmotněprávní, nýbrž organicky zařadila i podrobný výklad procesněprávní.

Výzkum otázek dědického práva v Německu a v Rakousku (kde v nedávné době proběhla i významná novela dědického práva) jen komplexnost práce umocňují. Pozornost je věnována i legislativní aktivitě evropských institucí, autorka se zvláště vhodně rozepisuje o Evropském nařízení o dědictví a o Evropském dědickém osvědčení.

Velmi aktuální je i její výklad přechodu pozůstalosti na dědice a svěřenském fondu, který je v praxi posuzován rozporuplně, zejména s přihlédnutím k ochraně nepominutelných dědiců. V této souvislosti lze položit otázku, zda by rigorózníka připustila vznik svěřenského fondu dědickou smlouvou? Pokud ano, s kým by zůstavitel takovou smlouvou uzavíral?

K těmto otázkám se autorka může vyjádřit u obhajoby rigorózní práce, k níž posuzovanou práci doporučuji.

Drobné jazykové nepřesnosti (např. na s. 35, v textu autorkou citovaného § 1683 občanského zákoníku je nesprávně uvedeno „závěru“, ač správně má být „jistotu“, stejně tak jako zbytečné překlepy ve slově nepominutelný dědic, kdy autorka na s. 115 a 116 používá starší termín, kterým je neopomenutelný dědic) nesnižují jinak velmi dobrou úroveň celé práce.

Celkově hodnotím předloženou práci jako velmi zdařilou, napsanou s výbornou znalostí věci. Autorka provedla rozbor i všech souvisejících otázek, právní úpravu zhodnotila a formulovala některé náměty de lege ferenda.

V Praze dne 21.6.2018

Prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.